

דילמות של טיפול משטרתי בנערים ובנערות משוטטים | ד"ר (נצ"מ בדימוס) סוזי בן-ברוך

המשוטטות ברחוב מהוות טרף קל לסרסורים וסוחרי נשים. רובן מצויות על סף הרס עצמי ופוגעות בעצמן על ידי סמים, אלכוהול, זנות... ונכנסות למעגל של פגיעה – בריחה – זנות/סמים וחוזר חלילה. ב-1994, אחרי העלייה הגדולה מבריה"מ ומשבר התגברות פשיעת הנוער, הודיע משרד הרווחה על מצוקה תקציבית ועל אי-יכולת לטפל בנערות. ואז רעיון האכסניות הוחלף במרכזים של גורמים וולונטריים. בעקבות הביקורת ביהמ"ש כפה על הרווחה טיפול בכפיה במעונות חסות נעולים לבנות. ביטול סעיף החוק בדבר מעצר הגנתי ב-2008 גרם לכך שמשטרת ישראל לא יכולה לעצור קטינות רגע לפני או בזמן הידרדרותן.

דברי יתמקדו בטיפול המשטרה בנערות עברייניות בראיה היסטורית. אבחין בין נערות המשוטטות ברחובות לבין המשוטטות ומצ'וטטות באינטרנט.

באשר למשוטטות ברחובות – הן משתייכות לשכבה סוציו אקונומית נמוכה, קרבנות לעבירות מין והתעללות מהמקורבים אליהן, 65% מהן מכירות את הפוגע ומדובר בפגיעה מתמשכת, או מאחרים; הן סובלות מחיזור אלים ומחפשות מחסה... המשוטטות ברחוב מהוות טרף קל לסרסורים וסוחרי נשים. רובן מצויות על סף הרס עצמי ופוגעות בעצמן בדרכים שונות: על ידי סמים, אלכוהול, זנות... ונכנסות למעגל חוזר של: פגיעה בהן – בריחה – זנות/סמים/דיסוציאציה – וחוזר חלילה... מבחינה חוקית: כליאה במעון סגור לצרכי טיפול – בריחה – מעצר בגין בריחה ממשמורת – פתיחת טיפול מותנה. בבריחות הבאות הנערה כבר תיעצר, יפתח תיק פלילי, היא תיכלא, תובא לשופט... והיא נשאבת למעגל עברייני סביב: סמים/זנות/הפרת צוו של ביהמ"ש. בתי מעצר, מעון נעול.

באשר למשוטטות באינטרנט – לרוב בנות טובים, המתערטלות ולעיתים קובעות עם הלקוח. מקרים בודדים נתגלו לאחרונה באמצעות דיווח של בית הספר לרשויות הרווחה וחשיפת פרשיית פדופילים. אתמקד בטיפול המשטרה וגורמי רווחה בראיה היסטורית שתדגיש את השוני המהותי בטיפול של המשטרה בנערות במצוקה מול הרווחה, בעבר וכיום. עד שנת 2008 היו שני חוקים שאפשרו למשטרה לפעול להצלת נערות, רגע לפני הידרדרותן לעבריינות:

סעיף חוק שוטטות, בחוק העונשין, איפשר מעצר נערה (או חשוד אחר), הנראית משוטטת באופן חשוד ושאין לה הסבר מניח את הדעת למעשיה במקום המסוים בו נתפסה. סעיף מעצר הגנתי, הופיע בחוק הנוער טו"ה 1960 אפשר מעצר קטין/ה, לשם הגנה עליו מפני עצמו ו/או מפני אחרים.

אביא דוגמא כדי להמחיש את הדברים:

גלית – נראתה בשעה 23.00 משוטטת בחוף בת ים החשוך. שקית ניילון בידה, נעלי אצבע לרגליה. היא מפנה מבטים סביבה כאחוזת תזזית. על פניו נראית מפוחדת ומחפשת פינה לשים בה ראש... ניידת סיור נקלעת למקום, שואלת לפרטיה ולא נענית. השוטר מודיע לה שעוצר אותה בחשד לשוטטות. גלית מתנגדת, השוטרים משתמשים בכוח. הם מביאים אותה לתחנת המשטרה, היישר ליחידת הנוער בתחנה. יחידת הנוער מבוססת על גישת מניעת התיוג של קטינים. יש בה בלשי וחוקרי נוער מיומנים. מסתבר שהנערה אינה מופיעה כנעדרת. היא מספרת על סכסוך עם אימה לפני זמן קצר ובריחה מהבית לשום מקום... באין עבירה – חוקר הנוער מיידע את אימה של הנערה. האם מסרבת לשמוע ממנה או

עליה. פקידת סעד לחוק הנוער מצורפת לתמונה. היא מכריזה על הנערה כעל קטינה נזקקת, הזקוקה להגנה. היא מנחה את יחידת הנוער להעבירה, בהסכמה, לאכסניה בתל אביב, הממומנת במקרים כאלה על ידי מערכת הרווחה. גלית מסכימה לישון באכסניה, בידיעה שלמחרת בבוקר תגיע פקידת הסעד לטפל בה. טיפול מידי כזה הציל נערות מידי סרסורי קטינות, שרואים בהן טרף קל. אם גלית הייתה מסרבת – והיה חשש שתברח מהאכסניה וטיפול קרבן לשוחרי טרף, המשטרה הייתה יכולה לעוצרה לפי סעיף המעצר ההגנתי. למחרת בבוקר הייתה המשטרה מביאה את גלית לשופט, בנוכחות פקידת הסעד שאמורה להצביע על פתרון שירחיק את גלית מהרחוב וימנע את הידרדרותה. פתרון זה, גם אם לא היה הטוב ביותר – מנע הידרדרות של נערות רבות. אלא שבשנת 1991 כנסת ישראל ביטלה את סעיף השוטטות בהשפעת חוקי יסוד זכויות האדם שאושרו או נחקקו בשנה זו. אנו, באגף הנוער, המשכנו להיאחז בסעיף המעצר ההגנתי בלבד.

ב-1994, אחרי העלייה הגדולה מבריה"מ ומשבר התגברות פשיעת הנוער, הודיע משרד הרווחה על מצוקה תקציבית ועל אי-יכולת לטפל בנערות שהמשטרה עצרה מחשש לפגיעה בעצמן או להיפגעות על ידי אחרים. ואז רעיון האכסניות הוחלף במרכזים, כגון אתנחתא, בית השנטי ועוד. המשמעות הייתה שמשרד הרווחה נעזר בגורמים וולונטריים ואנו חשנו פספוס אדיר. הביקורת שנמתחה על ידי המשטרה ומערכת המשפט בגין אי יישומו של סעיף המעצר ההגנתי גרמה לתסכול ואז לעיתים כפה ביהמ"ש על הרווחה טיפול תחת כפיה במעונות חסות נעולים לבנות, גם אם אין מקום...

בשנת 2008 – בלחץ המועצה לשלום הילד והוועדה לבדיקת זכויות הילד בהליך הפלילי אשר זעקו, בצדק, לפתרון ביניים טוב יותר ממעצר לשם הגנה על הקטינה. לצערי, פרט למשטרה אף גורם לא התנגד וסעיף המעצר ההגנתי בוטל ללא חלופה אחרת. משמעות ביטול הסעיף היא שאותה גלית יכולה לברוח מהבית ואם אינה מוכרזת כנעדרת, אף אחד לא יטפל בה פרט ל... זאבים – סוחרי הסמים והסרסורים הממתינים לטרף. מצב זה גורם לכך שמשטרת ישראל אינה יכולה כיום להתערב ולעצור קטינות אלה רגע לפני או בזמן הידרדרותן. היא אינה מחויבת מכוח חוק לעשות זאת. מה שנותר לעשות הוא לעכב נערות, המוכרזות כנעדרות, עד שבני המשפחה או הרווחה לוקחים אותן... הדבר נעשה בתיאום עם עובדי הרווחה. הטיפול כולו מצוי בידי הרווחה, שידיה מלאות בעשייה זו... כך נוצרה "פירצה הקוראת לסרסור".

יש לציין שכיום יש למשרד הרווחה פתרונות מגוונים לנערות במצוקה. אך באשר לאלה המגיעות לרחוב ונמצאות על קצה הרצף, ללא כל טיפול של גורם כלשהו רגע לפני... מספרן של אלה המתות ממנת יתר או נעלמות באין מישהו המחפש אותן, רק יעלה. בשנה יש כ-300 נערות בממוצע בסיכון גבוה ומידי אשר אינן מוכנסות למסגרות נעולות בזמן אמת, מפאת חוסר מקום וממתינות.. ברחוב... מעצר הגנתי, גם אם הוא אינו פתרון אולטימטיבי, היה עוצר אותן מהידרדרות נוספת, עד שימצא מקום פנוי לטיפול בהן.

ד"ר (נצ"מ בדימוס) היא קצינת נוער ארצית במשטרת ישראל בעבר ומרצה באקדמיה. הכתבה פורסמה באתר פרלמנט נשים.